

Олександр КВАСОВСЬКИЙ,
Микола СТЕЦЬКО

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИКІВ В УКРАЇНІ

З'ясовано головні нововведення та розбіжності в методичних підходах до оподаткування фінансових результатів діяльності вітчизняних страховиків до і після 01 січня 2015 року. Охарактеризовано динаміку абсолютних і відносних показників надходжень податку на прибуток від страхових компаній до зведеного бюджету України з позиції впливу змін податкового режиму для страховиків. Виявлено низку правових суперечностей і проблемних моментів у діючому порядку визначення оподаткованого прибутку страхових організацій у частині врахування податкових різниць, обчислення об'єкта оподаткування податком на дохід у частині неврахування надходження і передачі страхових платежів (внесків, премій) за перестраховальними операціями тощо. Запропоновано низку рекомендацій з удосконалення технології оподаткування страхових компаній прямим податком на прибуток і непрямим податком зі страхових премій.

Ключові слова: страхова компанія, Податковий кодекс, оподаткування фінансових результатів, податок на прибуток, податкові різниці, страхові резерви, податок зі страхових премій.

Александр КВАСОВСКИЙ, Николай СТЕЦКО

Современные трансформации и проблемные аспекты налогообложения финансовых результатов деятельности страховщиков в Украине

Выяснены главные нововведения и расхождения в методических подходах к налогообложению финансовых результатов деятельности отечественных страховщиков до и после 01 января 2015 года. Охарактеризована динамика абсолютных и относительных показателей поступлений налога на прибыль от страховых компаний в сводный бюджет Украины с позиции влияния изменений налогового режима для страховщиков. Выявлен ряд правовых противоречий и проблемных моментов в действующем порядке определения налогооблагаемой прибыли страховых организаций в части учета налоговых разниц, исчисления объекта налогообложения налогом на доход в части неучтения поступления и передачи страховых платежей (взносов, премий) по перестраховочным операциям и т. п. Предложен ряд рекомендаций по совершенствованию технологии налогообложения страховых компаний прямым налогом на прибыль и косвенным налогом со страховых премий.

Ключевые слова: страховая компания, Налоговый кодекс, налогообложения финансовых результатов, налог на прибыль, налоговые разницы, страховые резервы, налог со страховых премий.

Oleksandr KVASOVSKIY, Mykola STETSKO

Modern transformation and problematic aspects of taxation of the financial results of insurers in Ukraine

Introduction. Today the problem of establishing an effective taxation technology of domestic insurers' financial results has not been finally solved. That technology would ensure achieving fiscal objectives of budget revenues improvement and the implementation of the regulatory capacity of the tax regime to enhance the development of the insurance market in Ukraine on the principles of transparency and legitimacy of the business.

Purpose. The purpose of the article is critical analysis of recent transformations in the method of taxation of the financial performance of insurance companies in Ukraine, assessment of their impact on the dynamics of national insurance organizations budget revenues in recent years, a clear identification of legal conflicts and problematic aspects of the insurers' profit and income tax collecting procedures with a view to their elimination.

Results. The article looks into the major differences in innovation and methodological approaches to taxation of the financial performance of domestic insurers before and after January 1, 2015. The work characterizes the dynamics of absolute and relative indicators of income tax on profits from insurance companies to the consolidated budget of Ukraine in 2012–2016 (compared to banks) from a position of impact of changes in tax regime for insurers. The research also revealed a number of legal contradictions and problematic issues in the current procedure for determining taxable profits of insurance organizations in the consideration of tax differences, calculating the income tax of taxable item in the neglecting of the revenues and transmission of insurance payments (contributions, premiums) for reinsurance operations and so on.

Conclusion. A number of recommendations to improve the technology of direct taxation of insurance companies' corporate income tax and indirect taxes on insurance premiums, namely: clear distinction of mentioned fiscal duties; revision of the legal framework regarding the collection of insurers' income tax (detailed definition of the list of costs for the calculation of financial results of the insurer before tax, establishing a list and approval of scientifically based methods of calculating insurance reserves for the calculation of taxable income, specification of legal provisions regarding taxation of insurance companies that specialize in life insurance, and long-term pension insurance); the introduction of preferential tax treatment of small profit insurance organizations through the establishment of progressive tax rates; gradual reduction of the effective tax rate for insurance companies.

Keywords: insurance company, Tax Code, taxation of financial results, corporate income tax, tax differences, insurance reserves, insurance premium tax.

JEL Classification: G22, H22, H25, K34.

Постановка проблеми. У сучасній економіці ринкового типу страхування перетворюється на дієвий інструмент стабілізації процесу розширеного суспільного відтворення. Перманентне нарощування національного багатства й поява якісно нових техногенних, фінансово-економічних і соціальних ризиків, які загрожують його збереженню та примноженню, вимагають формування розгалуженої та ефективно функціонуючої системи страхових фондів, призначених для оперативного відшкодування спонтанних матеріальних втрат і збитків суб'єктів економічних відносин. Проте важливість страхового бізнесу цим не вичерпується, оскільки акумульовані страховими компаніями коласальні фінансові ресурси у вигляді страхових резервів слугують потужним джерелом інвестицій в економіку.

Загальновідомо, що одним із пріоритетних чинників, який впливає на розвиток і безперерйну діяльність страхових організацій, регулює попит і пропозицію на страховому ринку, є оподаткування. Тому важливим завданням є створення ефективного податкового механізму в сфері страхування, що сприятиме не лише поповненню дохідної частини бюджету, а і підвищенню попиту на страхові продукти та розвитку національного страхового ринку загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз процесу становлення й еволюції оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків та його впливу на розвиток страхового ринку в Україні отримав достатньо ґрунтовне висвітлення у наукових працях таких вітчизняних дослідників, як А. Василенко [1], О. Гаманкова [2; 3], Г. Козоріз [4], Р. Острове́рха [5]. Виявленню сучасних тенденцій і закономірностей розвитку оподаткування страхових компаній у розвинутих країнах світу в контексті використання позитивного світового досвіду на національному рівні присвятили свої

роботи зарубіжні вчені та фахівці-практики: М. Аверьянова [6], Т. Осіпова та Л. Чеснокова [7], С. Чудинов [8], експерти-аналітики Вісконсинського фінансово-юридичного бюро (США) [9] та ін. Дослідженнями особливостей, проблем і перспектив удосконалення сучасного податкового режиму для вітчизняних страхових компаній займалися О. Задорожний [10], О. Пономарьова [11], К. Резніченко [12], О. Світлична [13] та багато ін.

Разом з тим, на нашу думку, теоретичні й прикладні аспекти ефективного режиму оподаткування для вітчизняних страхових організацій, визначення напрямів його модернізації потребують подальшого дослідження. Це пояснюється тим, що наразі не вдалося досягти оптимального симбіозу регулюючої та фіскальної функцій оподаткування страховиків з метою підвищення ефективності державного регулювання страхового ринку, нарощування фіскальних надходжень, врахування інтересів страхових компаній та усунення можливостей застосування ними схем штучної мінімізації рівня податкового навантаження. Більше того, актуальність таких наукових пошуків в Україні зумовлена як періодичними суттєвими трансформаціями порядку справляння податку на прибуток (дохід) вітчизняних страхових організацій у частині визначення об'єкта оподаткування, методики його обчислення та розміру податкових ставок, так і складністю врахування інверсії страхового циклу при розробці відповідних фіскальних технологій.

Мета статті полягає в аналізі останніх істотних змін в оподаткуванні фінансових результатів діяльності страхових компаній в Україні, оцінці їхнього впливу на динаміку фіскальних надходжень від вказаної категорії платників податків до бюджету упродовж останніх років, чіткій ідентифікації правових колізій і проблемних моментів у порядку справляння податку на прибуток і податку на дохід страховиків з метою визначення можливих шляхів їхнього усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. З 01.01.2015 р. набули чинності зміни до Податкового кодексу України (далі – ПКУ), згідно з якими було суттєво модифіковано режим оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків. Основне нововведення полягає у запровадженні одночасного справляння двох різних за економічною природою податків:

– податку на прибуток від усієї (як страхової, так і нестрахової) діяльності за загальноствановленою ставкою у розмірі 18%;

– податку на дохід, одержаний у вигляді страхових платежів (внесків, премій), за двома різними ставками:

а) 3% – за договорами страхування і співстрахування (за винятком перелічених нижче суспільно важливих видів страхових послуг);

б) 0% – за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування в рамках недержавного пенсійного забезпечення, в тому числі договорами страхування додаткової пенсії. При цьому визначено, що вказаний податок на дохід є частиною податку на прибуток (п. 136.5 ст. 136 ПКУ) та виступає податковою різницею, на яку скорочується фінансовий результат до оподаткування страхової організації (пп. 141.1.1 п. 141.1 ст. 141 ПКУ) [14].

Методичний підхід до оподаткування фінансових результатів страхових компаній в Україні, що застосовується нині, схематично ілюструє рис. 1.

Представники страхових компаній та їхніх об'єднань (зокрема, Ліги страхових орга-

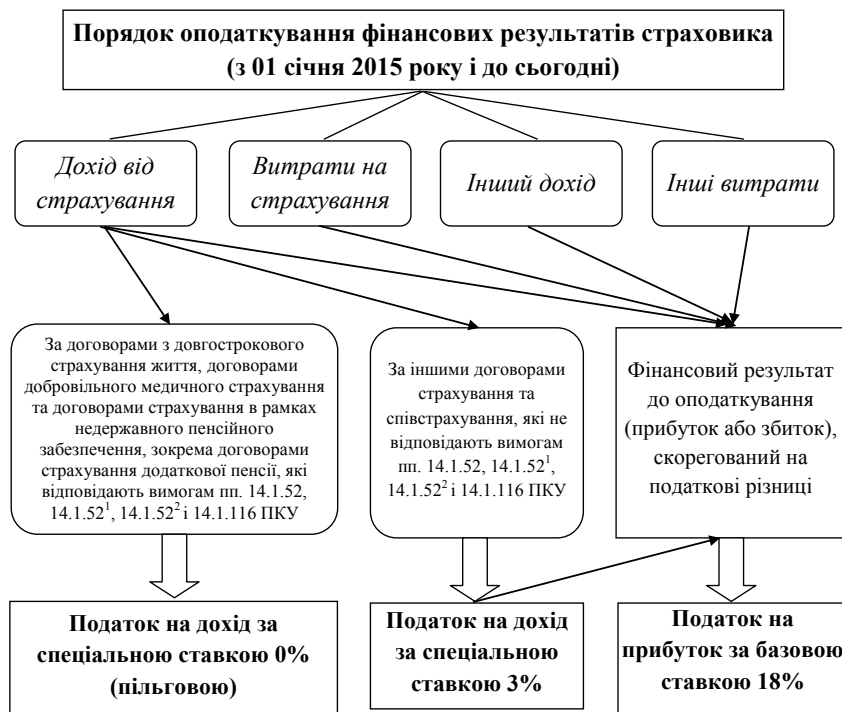

Рис. 1. Порядок оподаткування фінансових результатів господарської діяльності вітчизняних страховиків (згідно з редакцією ПКУ від 15.04.2017 р.)*

* Уточнено і доповнено на основі [15].

нізацій України, Моторного (транспортного) страхового бюро України) переконані, що запровадження описаної “змішаної” системи оподаткування страховиків створює нерівні конкурентні умови для діяльності та залучення інвестицій різними фінансовими установами (перш за все, банками) і страховиками, бо останні сплачують додатковий податок, що призводить до зростання рівня податкового навантаження на страхові компанії та негативно позначається на розвитку страхового бізнесу в Україні [16; 17].

Проаналізуємо динаміку надходжень від податків на фінансові результати діяльності страхових компаній і банків до дохідної частини зведеного бюджету України за період 2012–2016 рр. (табл. 1). Так, у 2015 р. (після запровадження згаданих вище змін в оподаткуванні) на фоні незначного зниження загальних обсягів сплаченого до бюджету податку на прибуток сума його надходжень від страхових компаній порівняно з попереднім роком зросла на 20,1%. Внаслідок цього частка перерахованого страховиками податку на прибуток у загальних його надходженнях підвищилася з 1,8 до 2,2%, а спеціально розрахований коефіцієнт, який характеризує співвідношення між надходженнями вказаного податку від страхових організацій та банківських установ, підвищився у 3,9 раза (з 0,31 до 1,21). Це може з певною мірою достовірності свідчити про підвищення рівня податкового навантаження на вітчизняних страховиків, що ставить їх в нерівні умови порівняно з іншими учасниками фінансового ринку (банками, компаніями з управління активами тощо).

Однак, вже у 2016 році, незважаючи на подальше зростання надходжень податку на прибуток від страхових компаній на 21,3%, згадані вище відносні індикатори (частка сплаченого податку та співвідношення між відповідними платежами стра-

ховиків і банків) фактично повернулися до рівня 2013–2014 рр.

Таким чином, на нашу думку, без ґрунтовних аналітичних досліджень на основі даних репрезентативної вибірки страхових компаній не можна безапеляційно підтвердити чи спростувати наведену вище тезу про помітний негативний вплив “змішаної” системи оподаткування фінансових результатів на конкурентоспроможність і фінансовий стан страхових організацій (насамперед, невеликих за розміром), а також на розвиток вітчизняного ринку страхових послуг загалом.

Для більшої наочності розбіжності у порядку оподаткування фінансових результатів вітчизняних страховиків до і після запровадження описаних змін відображено на рис. 2.

Як бачимо, відбулися істотні зміни у методиці обчислення прибутку, що оподатковується за загальноприйнятою ставкою: якщо у 2014 р. податок справлявся із прибутку від діяльності, непов’язаної зі страхуванням, то з 01 січня 2015 р. базова податкова ставка застосовується до фінансового результату до оподаткування, що відображений у звіті про фінансові результати (звіті про сукупний дохід) – форма № 2, скорегованого на податкові різниці, в тому числі ті, які пов’язані із особливостями технології страхування – формуванням страхових резервів.

Раніше вже згадувалося, що, передусім, фінансовий результат до оподаткування зменшується на суму нарахованого податку на дохід за ставкою 3%. Крім того, Податковим кодексом передбачено врахування при визначенні оподаткованого прибутку двох податкових різниць, пов’язаних зі страховими та іншими резервами, а саме:

1) коригування на різницю між приростом (убутком) сформованим у відповідному

Таблиця 1

Динаміка абсолютних і відносних показників надходжень податку на прибуток від страхових компаній і банків до зведеного бюджету України у 2012–2016 рр.*

№ з/п	Показники	Роки					Річні ланцюгові темпи приросту, %			
		2012	2013 ^{**}	2014 ^{**}	2015	2016	2013/ 2012	2014/ 2013	2015/ 2014	2016/ 2015
1.	Загальні надходження податку на прибуток, млн грн, в тому числі:	55793,02	54993,85	40201,49	39053,17	60223,23	-1,4	-26,9	-2,9	54,2
1.1.	- податок на прибуток страхових організацій, включаючи філії аналогічних організацій, розташованих на території України, млн грн.	748,17	970,16	711,47	854,67	1052,13	29,7	-26,7	20,1	23,1
1.2.	- податок на прибуток банківських організацій, включаючи філії аналогічних організацій, розташованих на території України, млн грн.	884,74	2198,02	2251,14	708,48	2057,67	48,4	2,4	-68,5	90,4
3.	Частка податку на прибуток страхових організацій у загальних його надходженнях (стр. 1.1/стр. 1×100), %	1,34	1,76	1,77	2,19	1,75	x	x	x	x
4.	Частка податку на прибуток банківських організацій у загальних його надходженнях (стр. 1.2/стр. 1×100), %	1,58	4,0	5,6	1,81	3,42	x	x	x	x
5.	Коефіцієнт співвідношення між надходженнями податку на прибуток страхових організацій та банківських установ (стр. 3/стр. 4), од.	0,85	0,44	0,31	1,21	0,51	x	x	x	x

* Складено на основі [18].

** Примітка. Надходження податку на прибуток, включаючи авансові внески з вказаного податку.

Рис. 2. Відмінності у порядку оподаткування фінансових результатів від господарської діяльності страховиків до та після 01 січня 2015 року*

* Уточнено на основі [19].

звітному періоді відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку (далі – НП(С)БО) та/або міжнародних стандартів фінансової звітності (далі – МСФЗ) страховими резервами (технічними, математичними, належних виплат страхових сум та іншими, формування яких передбачено законодавством у сфері страхування, крім тих, що не впливають на формування фінансового результату

до оподаткування страховика) (за вирахуванням частки участі перестраховика в страхових резервах) і приростом (убутком) відповідних резервів, розрахованих за методикою, визначеною уповноваженим органом, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – Нацкомфінпослуг), за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує дер-

жавну фінансову політику (за вирахуванням частки участі перестраховика у страхових резервах) (пп. 141.1.3–141.1.4 ПКУ);

2) коригування у зв'язку зі створенням і використанням страховиками інших резервів (забезпечень) за загальними правилами для забезпечень, які повинні застосовувати усі без винятку платники податку на прибуток (п. 139.1 ст. 139 ПКУ) [14].

У спрощеному вигляді описаний механізм коригування фінансового результату до оподаткування страхових організацій в Україні на визначені податковим законодавством податкові різниці наведено на рис. 3.

З наведеного випливає, що податкові різниці мають врахувати розбіжності у порядку визначення страхових резервів за бухгалтерським і податковим підходами. Фактично згадана методика Нацкомфінпослуг відобразить податковий підхід до обліку страхових резервів, який буде відрізнятися від бухгалтерського, бо інакше її запровадження було б безпідставним. Оскільки Нацкомфінпослуг поки що розроблено тільки проект розпорядження про внесення змін до Методики формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя, то присут-

Рис. 3. Порядок коригування фінансового результату до оподаткування на податкові різниці з метою обчислення оподаткованого прибутку вітчизняних страхових компаній*

* Побудовано на основі [14].

ні ризику, пов'язані з неможливістю чіткого дотримання страховиками норм ПКУ щодо врахування специфічних для страхових компаній податкових різниць [19].

Також доцільно згадати про ще одну дуже важливу правову норму (пп. 134.1.1 п. 134.1 ст. 134 ПКУ), згідно з якою платники податку на прибуток, у котрих річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), розрахований за правилами бухгалтерського обліку за останній річний звітний (податковий) період не перевищує 20 млн грн, можуть не коригувати фінансовий результат до оподаткування на усі встановлені різниці (крім від'ємного значення об'єкта оподаткування минулих податкових (звітних) років) [14]. Інше кажучи, невеликі страховики, які протягом останніх років скоротили сумарний обсяг діяльності до встановленого ліміту, можуть ігнорувати складний механізм коригувань оподаткованого прибутку на згадані різниці. Разом з тим, оскільки однією з податкових різниць, що скорочує фінансовий результат до оподаткування страхової організації, виступає нарахований податок на дохід за ставкою 3%, то за відсутності конкретних правових положень постає питання, чи будуть дозволяти фіскальні органи вирахування з оподаткованого прибутку такого податку з доходу у разі, коли мала страхова компанія скористається своїм правом не коригувати оподатковуваний прибуток на усі інші встановлені податкові різниці.

Помітною відмінністю теперішнього порядку справляння податку на дохід стало цілком логічне виключення зі складу об'єкта оподаткування вказаним податком низки інших, аніж страхові платежі (внески, премії), доходів, нарахованих страховиком при здійсненні страхової діяльності, які раніше до нього належали (інвестиційний дохід страховика від розміщення коштів резервів страхування життя; суми винагород

за укладеними договорами страхування, співстрахування та перестрахування; доходи від реалізації права регресної вимоги страхової організації до страхувальника чи іншої особи, яка є відповідальною за заподіяні збитки, в частині їхнього перевищення над виплаченими страховими відшкодуваннями; суми винагород за надання послуг сюрвейєра, аварійного комісара й аджастера, страхового брокера й агента; суми повернення частки страхових платежів за договорами перестрахування у випадку їхнього дострокового припинення; винагороди і тантьєми за договорами перестрахування тощо).

Суть ще однієї розбіжності зводиться до того, що до 01 січня 2015 р. одержані страхові платежі (внески, премії) від перестрахувальних операцій враховувалися при обчисленні оподаткованого доходу, а перераховані перестраховим компаніям за договорами перестрахування – віднімалися від нього. Тоді як чинною редакцією Податкового кодексу передбачено, що до оподаткованого доходу не включаються страхові платежі (внески, премії) за договорами перестрахування (пп. 141.1.2 ПКУ). Більше того, згідно з роз'ясненнями Державної фіскальної служби України до об'єкта оподаткування податком на дохід від страхової діяльності не додаються "вхідні" (отримані) та не віднімаються "вихідні" (передані) перестрахові платежі (внески, премії) [10; 21]. Таким чином, можна зробити логічний висновок, що "вхідне" та "вихідне" перестрахування буде враховуватися виключно при визначенні прибутку, який оподатковується відповідним податком за загальноприйнятою ставкою у розмірі 18%.

У контексті наведеного повністю поділяємо позицію Р. Е. Островерхої, котра вважає об'єкт оподаткування податком на дохід економічно необґрунтованим на основі таких міркувань. Укладання догово-

рів з перестраховання є необхідною практикою, якої в окремих передбачених законом випадках взагалі не можна уникнути¹, а оподаткування загальної суми страхових платежів за договорами страхування і співстрахування без вилучення з неї частини страхових премій, переданих у перестраховання, буде призводити до сплати прямим страховиком податку з “чужих” доходів, що фактично належать перестраховикам [23]. Тому, на нашу думку, більш виваженим є науково-методичний підхід, коли при обчисленні оподатковуваного доходу одночасно враховуються як “вхідні”, так і “вихідні” перестрахові платежі.

З приводу окремих суспільно важливих видів страхування можна констатувати, що, як і раніше, вони оподатковуються податком на дохід за пільговою (нульовою) ставкою. Проте з 01 січня 2015 року до їхнього переліку, крім договорів довгострокового страхування життя, були додатково включені договори добровільного медичного страхування та договори страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договори страхування додаткової пенсії. Кожен з перелічених договорів отримав чітке юридичне визначення із зазначенням вимог щодо їхнього укладання та виконання (пп. 14.1.52, 14.1.521, 14.1.522 ПКУ) [14]. Зрозуміло, що навіть формальна невідповідність договорів згаданим критеріям стане для податкових органів приводом для застосування вищої ставки податку на дохід у розмірі 3%.

Окрім описаних вище суперечностей, відсутності правових норм прямої дії та технічної нерегульованості окремих питань, можна виокремити й інші проблемні та дискусійні моменти діючого режиму оподатку-

вання фінансових результатів діяльності страхових організацій в Україні.

Насамперед, хочемо виокремити наявність семантичної колізії між визнанням податку зі страхових платежів (внесків, премій) за ставкою 3% частиною податку на прибуток, на яку скорочується фінансовий результат до оподаткування, та економічною природою першого, бо за своєю сутністю податок з валових страхових доходів – це одна з модифікацій непрямих податку з обороту.

За інформацією Ліги страхових організацій України, проти вирахування податку на дохід з оподатковуваного прибутку виступають всесвітньо відомі закордонні аудиторські компанії (“велика четвірка”), які також не вважають 3% податок з обороту податком на прибуток, що справляється за загальною ставкою 18%, і не визнають його податковим активом, а зараховують такий фіскальний платіж до інших витрат майбутніх періодів. Описана позиція чітко відображена у відповідних аудиторських звітах, якими підтверджується достовірність річної звітності українських страхових компаній [24]. Крім того, ми погоджуємося з С.В. Черв'яком, що віднімання суми нарахованого страховиком податку на дохід при визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток (пп. 136.2.1 ПКУ) при певних співвідношеннях фінансового результату до оподаткування та нарахованих премій повністю не вирішує проблему подвійного фіску: спочатку – податком на дохід, потім – податком на прибуток [19].

Зрозуміло, що при запровадженні паралельного справляння двох згаданих податків законодавці керувалися міркуваннями покращення наповнення бюджетів за рахунок посилення податкового тягаря для недобросовісних страхових компаній та унеможливлення використання страховиками псевдоперестраховання, а підприємствами-страхувальниками – схем фіктивного стра-

¹ У ст. 30 Закону України “Про страхування” міститься правова норма, за якою страхова компанія зобов'язана укласти договір перестраховання у разі перевищення страхової суми за окремим предметом договору страхування на 10% суми сплаченого статутного капіталу і сформованих вільних резервів та страхових резервів [22].

хування для мінімізації оподаткованого прибутку. Більше того, з теоретичної точки зору, такий крок мав би сприяти вирівнюванню податкового навантаження у сфері страхового бізнесу щодо інших секторів національної економіки, у яких підприємства сплачують і податок на прибуток, і ПДВ. Так, за кордоном податок на дохід страхових організацій фактично виконує роль своєрідної альтернативи ПДВ чи додаткового інструменту державного регулювання страхового ринку. Разом з тим, викликає певні сумніви твердження, що “змішана” система оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків призведе до описаних позитивних наслідків. Так, в умовах недосконалого державного регулювання і пруденційного нагляду за страховим сектором, а також неефективного податкового контролю, оподаткування прибутку страхових організацій у його сучасному вигляді не зможе остаточно вирішити проблему використання схем формально легітимного чи нелегального ухилення від виконання податкових зобов’язань щонайменше з двох таких причин:

1) використання прибутку як об’єкта оподаткування створює значно більше можливостей для штучного завищення та маневрування витратами страхових компаній шляхом їхнього віднесення до різних звітних податкових періодів. Завдяки цьому можна істотно занижувати розмір оподаткованого прибутку та мінімізувати обсяг нарахованого податку;

2) за відсутності у законодавстві чіткого переліку доходів і витрат страхових організацій, який враховує специфіку страхового технологічного циклу, а також методики Нацкомфінпослуг щодо розрахунку податкових різниць, що пов’язані з формуванням страхових резервів, на які коригується оподатковуваний прибуток, фіскальним органам буде достатньо складно виявляти та доводити факти податкових правопору-

шень. Як результат, ефективність податкового контролю у сфері страхового бізнесу буде низькою. А, з іншого боку, відсутність норм прямої дії зумовлюватиме двоєке трактування законодавчих положень щодо оподаткування страховиками та податківцями, внаслідок чого виникатимуть спори при перевірках правильності нарахування та сплати страховими компаніями податку на прибуток, зростатимуть ризики застосування до них штрафних санкцій, а також витрати страхових організацій на підготовку апеляцій і позовів, юридичний супровід відповідних справ у судових інстанціях тощо.

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки та узагальнення.

При збереженні нинішнього податкового режиму, що загалом відповідає світовій практиці оподаткування страхових компаній прямим податком на прибуток (corporate income tax) і непрямим податком зі страхових премій (insurance premium tax), доцільно чітко розмежувати вказані фіскальні платежі, усунути виявлені недоліки та вдосконалити методики їхнього обчислення, а саме:

1. Доопрацювати чинну нормативно-правову базу, що регламентує справляння податку на дохід і податку на прибуток страховиків в Україні в частині:

- врахування при визначенні оподаткованого доходу сум “вхідних” (отриманих) і “вихідних” (переданих) страхових платежів (внесків, премій) за перестраховальними операціями;
- чіткого та зрозумілого визначення переліку витрат, які враховуються при розрахунку фінансового результату страховика до оподаткування;
- встановлення переліку та затвердження науково обґрунтованої методики обчислення різних типів страхових резервів, що враховуються при визначенні оподаткованого прибутку. При цьому до-

цільно здійснювати поступову відмову від зайвих страхових резервів при збереженні їхнього необхідного мінімуму з урахуванням можливості адаптації до вітчизняних реалій зарубіжного досвіду обчислення сум відрахувань на формування таких резервів;

- детального та зрозумілого прописування у вітчизняному Податковому кодексі сукупності правових норм щодо справляння податку на прибуток і податку на дохід зі страхових організацій, які спеціалізуються на страхуванні життя та довгостроковому пенсійному страхуванні, що дасть змогу сформувати ефективний і прозорий механізм податкового регулювання цього суспільно важливого виду страхування в Україні.

2. Запровадити преференційний режим оподаткування прибутку малих страхових організацій шляхом встановлення прогресивної шкали податкових ставок залежно від вартісних показників масштабів страхової діяльності, а також надання їм можливості одержання спеціального податкового кредиту. На наш погляд, пільгове оподаткування фінансових результатів діяльності невеликих страхових компаній стимулюватиме перетікання фінансового капіталу з інших галузей економіки в сектор страхового бізнесу, сприятиме розвитку добросовісної конкурентної боротьби за клієнта та зростанню якості страхових послуг.

3. Для податкового стимулювання слабозвинутого вітчизняного страхового ринку доцільно поступово знижувати ефективну ставку податку на прибуток страховиків. Звичайно, в умовах низької рентабельності класичних страхових компаній в Україні оподаткування прибутку на рівні нижче 18% (діюча на сьогодні податкова ставка) може призвести до тимчасового скорочення надходжень до бюджету від цього сектору економіки. Проте, на нашу

думку, зменшення податкового тягаря створить додатковий стимул для динамічного розвитку національного страхового ринку, підвищення конкурентоспроможності українських страховиків, а отже, в майбутньому відбудеться значне зростання фіскальних платежів від страхових компаній.

Перспективи подальших досліджень полягають, зокрема, у критичному вивченні зарубіжного досвіду оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків на предмет його імплементації в Україні з урахуванням національних особливостей і реалій з метою удосконалення податкового режиму для національного сектору страхового бізнесу.

Список використаних джерел

1. Василенко А.В. Податкове стимулювання розвитку страхування / А. В. Василенко // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 4. – С. 34–46.
2. Гаманкова О.О. Оподаткування страховиків податком на прибуток як важель державного регуляторного впливу / О.О. Гаманкова, Д.В. Гаманков // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2011. – № 126. – С. 5–8.
3. Гаманкова О. О. Оподаткування страхових компаній та його вплив на розвиток ринку страхових послуг в Україні / О.О. Гаманкова // Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2006. – № 81–82. – С. 13–14.
4. Козоріз Г.Г. Аналіз змін в оподаткуванні та оцінка їх впливу на розвиток страхового ринку в Україні [Електронний ресурс] / Г.Г. Козоріз. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part2/45.PDF.
5. Островерха Р.Е. Прибуткове оподаткування страхових компаній: досвід та напрями удосконалення / Р.Е. Островерха // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Сер. “Економіка”. – 2009. – Вип. 113–114. – С. 80–84.

6. Аверьянова М.В. Зарубежный опыт налогообложения страховой деятельности и возможность его применения в отечественной практике / М.В. Аверьянова // *Российское предпринимательство*. – 2011. – № 8–2 (190). – С. 143–148.
7. Осипова Т.И. Налогообложение страховых организаций в глобальной экономике / Т.И. Осипова, Л.А. Чеснокова // *Страховые организации: бухгалтерский учет и налогообложение*. – 2014. – № 3. – С. 18–26.
8. Чудинов С.А. *Налогообложение страховой деятельности в зарубежных странах: Монография* / С.А. Чудинов. – М.: Анкил, 2012. – 160 с.
9. *Taxation of insurance companies* [Electronic resource] // *Wisconsin legislative fiscal bureau*. – January, 2007. – Access mode : http://www.legis.state.wi.us/lfb/Informationalpapers/10_taxation%20of%20insurance%20companies.pdf.
10. Задорожный А.Н. Реформирование системы налогообложения страхового рынка [Электронный ресурс] / А.Н. Задорожный. – Режим доступа : <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/7961?issue=198>.
11. Пономарьова О.Б. Оподаткування страхових компаній в Україні: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / О.Б. Пономарьова, А.О. Синюк, А.Т. Підєірний // *Молодий вчений*. – 2016. – №12. – 847–851. – Режим доступа : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/203.pdf>.
12. Резніченко К.Г. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні / К.Г. Резніченко, І.С. Самофат // *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. – 2015. – № 1. – С. 143–154.
13. Світлична О.С. Оподаткування операцій зі страхування життя в Україні [Електронний ресурс] / О.С. Світлична // *Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд: збірник матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції*. – Запоріжжя: ГО "СІЕУ", 2015. – С. 62–65. – Режим доступа : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5028/1/Опо->
- даткування операцій зі страхування життя в Україні.pdf.
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. №2755-VI (в редакції від 15.04.2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
15. Черв'як С.В. Оподаткування страховиків: оподаткування страховиків життя (частина 4) [Електронний ресурс] / С.В. Черв'як. – Режим доступа : <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkovannya-strahovikiv-opodatkovannya-strahovikiv-zhittya-chastina-4>.
16. Податковий кодекс в частині оподаткування страховиків потребує доопрацювання [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://uainsur.com/our-news/43525/>.
17. Гришан Ю. Оподаткування страховиків вимагає негайного перегляду [Електронний ресурс] / Юрій Гришан. – Режим доступа : <http://www.mtsbu.ua/ua/presscenter/news/112995/>.
18. Звіти про виконання зведеного бюджету України у 2012–2016 рр. // Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.
19. Черв'як С.В. Оподаткування страховиків: новий підхід (частина 1) [Електронний ресурс] / С.В. Черв'як. – Режим доступа : <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkovannya-strahovikiv-noviy-pidhid-chastina-1>.
20. Черв'як С.В. Оподаткування страховиків: податкові різниці (частина 2) [Електронний ресурс] / С.В. Черв'як. – Режим доступа : <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkovannya-strahovikiv-podatkovi-riznici-chastina-2>.
21. Лист Державної фіскальної служби України від 06.01.2017 р. № 27/2/99-99-15-02-02-10 [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/70974.html>.
22. Закон України "Про страхування" від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР (в редакції від 01.01.2017 р.) [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

23. Островерха Р.Е. Концептуальні засади реформування прибуткового оподаткування страхових компаній [Електронний ресурс] / Р.Е. Островерха. – Режим доступу : <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/307/>.

24. ЛСОУ обратилась в Министерство финансов относительно внесения изменений в Налоговый кодекс в части налогообложения страховых компаний [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forinsurer.com/news/16/08/05/34159>.

References

1. Vasylenko, A.V. (2012). Podatkove stymulivannia rozvytku strakhuvannia [Tax incentives of insurance development]. *Visnyk KNTEU – Bulletin of the KTEU*, 4, 34–46 [in Ukrainian].

2. Gamankova, O.O. & Gamankov, D.V. (2011). Opodatkuvannia strakhovykyv podatkom na prybutok yak vazhel derzhavnoho rehuliatornoho vplyvu [Income taxation of insurers as a state regulatory influence tool]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National university*, 126, 5–8 [in Ukrainian].

3. Gamankova, O. O. (2006). Opodatkuvannia strakhovykh kompaniy ta yoho vplyv na rozvytok rynku strakhovykh posluh v Ukraini [Taxation of Insurance companies and its impact on the insurance market in Ukraine]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National university*, 81–82, 13–14 [in Ukrainian].

4. Kozoriz, G.G. (2011). Analiz zmin v opodatkuvanni ta otsinka yikh vplyvu na rozvytok strakhovoho rynku v Ukraini [Analysis of changes in taxation and assessment of their impact on the development of the insurance market in Ukraine]. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part2/45.PDF.

5. Ostroverkha, R.E. (2009). Prybutkove opodatkuvannia strakhovykh kompaniy: dosvid ta napri-

amy udoskonalennia [Income taxation of insurance companies, expertise and areas of improvement]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National university*, 113–114, 80–84 [in Ukrainian].

6. Averyanova, M.V. (2011). Zarubezhnyy opyt nalogooblozheniya strakhovoy deyatelnosti i vozmozhnost ego primeneniya v otechestvennoy praktike [International experience of taxation of insurance and the possibility of its use in domestic practice]. *Rossiyskoe predprinimatelstvo – Russian entrepreneurship*, 8–2 (190), 143–148 [in Russian].

7. Osipova, T.I. & Chesnokova, L.A. (2014). Nalogooblozheniye strakhovykh organizatsiy v globalnoy ekonomike [Taxation of insurance organizations in the global economy]. *Strahovyie organizatsii: buhgalterskiy uchet i nalogooblozhenie – Insurance organizations: accounting and taxation*, 3, 18–26 [in Russian].

8. Chudinov, S.A. (2012). Nalogooblozheniye strakhovoy deyatelnosti v zarubezhnykh stranakh [Taxation of insurance in foreign countries]. Moscow: Ankil [in Russian].

9. Taxation of insurance companies. Wisconsin legislative fiscal bureau (2007, January). Available at: http://www.legis.state.wi.us/lfb/Informationalpapers/10_taxation%20of%20insurance%20companies.pdf.

10. Zadorozhnyi, A.N. (2015). Reformirovaniye sistemy nalogooblozheniya strakhovogo rynku [Reforming insurance market taxation system]. Available at: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/7961?issue=198> [in Russian].

11. Ponomarova, O.B., Syniuk, A.O. & Pidhirnyi, A.T. (2016). Opodatkuvannia strakhovykh kompaniy v Ukraini: zarubizhnyi dosvid, problemy ta perspektyvy [Taxation of insurance companies in Ukraine, international experience, problems and prospects]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 12, 847–851. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/203.pdf>.

12. Reznichenko, K.H. & Samofat, I.S. (2015). Osoblyvosti opodatkuvannia strakhovykh kom-

paniy v Ukraini [Specifics of taxation of insurance companies in Ukraine]. Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy – Collected works of National university of State tax service of Ukraine, 1,143–154 [in Ukrainian].

13. Svitlychna, O.S. (2015). Opodatkuvannia operatsii zi strakhuvannia zhyttia v Ukraini [Taxation of life insurance procedures in Ukraine]. Suchasni tendentsii v ekonomitsi ta upravlinni: novyi pohliad: zbirnyk materialiv VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Current trends in economics and management: a new look: Proceedings of the VII International scientific conference. Zaporizhzhia: HO "SIEU", 62–65. Available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5028/1/>.

14. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 r. №2755-VI (v redaktsii vid 15.04.2017 roku) [Tax Code of Ukraine] (2010, December, 2). Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

15. Cherviak, S.V. (2015). Opodatkuvannia strakhovykiv: opodatkuvannia strakhovykiv zhyttia (chastyna 4) [Taxation of insurers, taxation of life insurers (part 4)]. Available at: <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkuvannya-strahovykiv-opodatkuvannya-strahovykiv-zhyttia-chastyna-4>.

16. Podatkovyi kodeks v chastyni opodatkuvannia strakhovykiv potrebuie doopratsiuvannia [Tax Code needs improvement regarding taxation of insurers]. Available at: <http://uainsur.com/our-news/43525/>.

17. Gryshan, Yu. Opodatkuvannia strakhovykiv vymahaie nehainoho perehliadu (2015). [Taxation of insurers requires immediate reviewing]. Available at: <http://www.mtsbu.ua/ua/press-center/news/112995/>.

18. Zvity pro vykonannia zvedenoho biudzhetu Ukrainy u 2012–2016 rr. [Reports on the implementation of the consolidated budget of Ukraine in 2012-2016.]. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi kaznacheiskoi sluzhby Ukrainy – The official website of the State treasury service of Ukraine. Available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>.

19. Cherviak, S.V. (2015). Opodatkuvannia strakhovykiv: novyi pidkhid (chastyna 1) [Taxation of insurers: a new approach (part 1)]. Available at: <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkuvannya-strahovykiv-noviy-pidhid-chastyna-1>.

20. Cherviak, S.V. (2015). Opodatkuvannia strakhovykiv: podatkovyi riznytsi (chastyna 2) [Taxation of insurers, tax differences (part 2)]. Available at: <http://www.gravis-audit.com.ua/opodatkuvannya-strahovykiv-podatkovyi-riznytsi-chastyna-2>.

21. Lyst Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy vid 06.01.2017 r. № 27/2/99-99-15-02-02-10 [Letter of the State fiscal service of Ukraine] (2017, January, 6). Available at: <http://sfs.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-yuridichnih-osib/70974.html>.

22. Zakon Ukrainy "Pro strakhuvannia" vid 07.03.1996 r. № 85/96-VR (v redaktsii vid 01.01.2017 r.) [The Law of Ukraine "On insurance"] (1996, March, 7). Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/85/96-ep>.

23. Ostroverkha, R.E. (2016). Kontseptualni zasady reformuvannia prybutkovoho opodatkuvannia strakhovykh kompanii [Concept for reforming the income taxation of insurance companies]. Available at: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/thesis/307/> [in Ukrainian].

24. LSOU obratilas v Ministerstvo finansov otnositelno vneseniya izmeneniy v Nalogovyy kodeks v chasti nalogooblozheniya strahovykh kompaniy [LIUO appealed to the Ministry of finance to amend the Tax Code regarding taxation of insurance companies]. Available at: <http://forinsurer.com/news/16/08/05/34159>.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2017.